

Метрычныя запісы Радашковіцкага касцёла — крыніца ведаў

Генеолагі ведаюць, што для складання кароткай біяграфіі лю-бога чалавека дастаткова метрычных кніг, у якіх ёсць запісы пра самыя важныя для яго і грамадства падзеі — нараджэнне, вянчанне і смерць. Супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча пагаджаюцца з даследчыкамі і з радасцю прымаюць дамапогу ў адшуканні новых звестак да радаводу класіка беларускай літаратуры, а таксама праводзяць генеалагічныя росшукі самі. Ніжэй толькі некалькі прыкладаў, якія тычацца беларускіх пісьменнікаў і іх родных.

Яшчэ ў 2022 годзе вядомы беларускі генеолаг-пошукавік Алена Кароўчанка адшукала запіс аб нараджэнні і хрышчэнні роднай сястры Янкі Купалы — Алены Дамінікаўны Луцэвіч. У энцыклапедыі «Янка Купала» пазначана, што Гелена Луцэвіч нарадзілася ў 1896 годзе. Але па дакументах усё аказалася крыху інакш. У Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі ў Гродне захоўваецца частка метрычных кніг Радашковіцкага рымска-каталіцкага касцёла. У кнізе за 1898 год, у раздзеле I «Аб нараджэнні», выяўлены запіс: «Тысяча восемсот девяносто восьмого года мая тринадцатого в Радошковичском Римско-Католическом костеле окрещена девица по имени Елена Ксендзом Романовским, Викарным сего костела с совершением всех обрядов Таинства» (НГАБ Гр. Ф. 915. В. 2. Спр. 41. Арк. 228адв.-229). У графе «Бацькі» пазначана: «Мещане Минского Общества Доминик и Бенигна, урожденная Волосевич, Луцевичи». Дзяўчынка нарадзілася 3 мая 1898 года ў фальварку Селішча, хроснымі бацькамі

28 жніўня, 4 верасня перад народам, які прыходзіў у касцёл на літургію. Чытаючы запіс, адчуваем усю важнасць і ўрачыстасць моманту: «Дворянин Борисовского Уезда Антон Левицкий, юноша 25 лет, с Дворянкой Луцией-Александрой Гнатовской, девицей 20 лет, обоих из Гор. Радошкович,

З метрычнага запісу аб вянчанні Антона Лявіцкага і Луцыі-Аляксандры Гнатоўскай можна даведацца аб іх бацьках і сведках. Гэтая інфармацыя карысная, у першую чаргу, для нашчадкаў пісьменніка, але і даследчыкам жыцця і творчасці Ядвігіна Ш. падказвае кірункі далейшых пошукаў. Бацькі жаніха — дваране Лявіцкія, Іван і Вольга, народжаная Валіцкая, бацькі нявесты — дваране Гнатоўскія, Аляксандр і Юзэфа, народжаная Ляўдан.

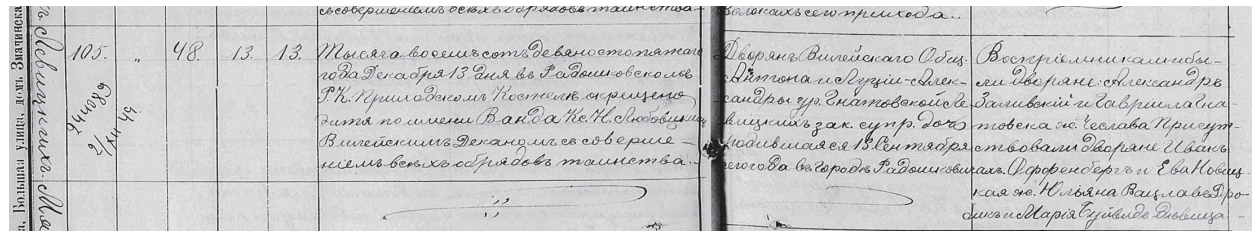
по сделании предварительного строгого обеих сторон на письме изъясненного исследования о препятствиях к бракосочетанию и по не открытии никаких, равно изъясненному от обеих лиц взаимному согласию внешними знаками обнародованному» (пунктуация ў адпаведнасці з сучаснымі правіламі).

Гэта расійскі фатограф пачатку XX стагоддзя, першыя звесткі аб яго атэлье ў Санкт-Пецярбургу адносяцца да 1910 года.

У сям’і Антона і Луцыі-Аляксандры Лявіцкіх было чацвёра дзяцей: Ванда, Лявон, Вацлаў, Казімір. На сёння вядома дакладная дата нараджэння дачкі, пра нараджэнне сыноў ёсць толькі ўскосныя згадкі. У Метрычнай кнізе Радашковіцкага касцёла на 1895 год, у раздзеле I «Аб нараджэнні», выяўлены запіс: «Тысяча восемьсот девяносто пятого года Декабря 13 дня в Радошковичском РК Приходском Костеле окрещено дитя по имени Ванда Кс. Н. Любвицким, Вилейским Деканом, с совершением всех

обрядов таинства» (НГАБ Гр. Ф. 915. В. 2. Спр. 42. Арк. 18адв. 19). Указаны бацькі дзяўчынкі — Лявіцкія Антон і Луцыя-Аляксандра, нарадзілася 13 верасня 1895 года ў Радашковічах.

Хроснымі бацькамі сталі дваране Аляксандр Заліўскі, Гаўрыіла Гнатоўская, жонка Чэслава Гнатоўскага, які прысутнічаў на

Запіс аб нараджэнні Ванды Лявіцкай.

нованароджанай сталі Адам Бохвец і дзяўчына Стэфанія Вольска.

Запіс кароткі, але ўдакладняецца, што ахрышчана была дзяўчынка пад імем Алены, не Гелены, як, магчыма, яе потым звалі ў сям’і, год нараджэння — 1898, а не 1896. Таксама запіс дазваляе лакалізаваць месца пражывання сям’і Луцэвічаў у той перыяд — фальварак Селішча. Цяпер гэта пасёлак Селішча, адносіцца да Вязынскага сельскага савета Вілейскага раёна Мінскай вобласці. Яшчэ адна важная з’ява — названы хросныя бацькі нованароджанай, гэта дае магчымасць пашырыць нашы веды аб коле знаёмых сям’і Луцэвічаў у той перыяд.

Метрычныя кнігі Радашковіцкага касцёла парадавалі і іншымі каштоўнымі запісамі, напрыклад, аб вянчанні дваран Барысаўскага павета Антона Іванавіча Лявіцкага з Луцыяй-Аляксандрай Гнатоўскай, якое адбылося ў Радашковічах 20 верасня 1894 года. Антон Лявіцкі — вядомы беларускі празаік, публіцыст, драматург, публікаваўся пад псеўданімам Ядвігін Ш. Вянчаў маладых ксёндз Любавіцкі, Вілейскі дэкан, пры трохкратным агалашванні — 21,

3 метрычнага запісу аб вянчанні Антона Лявіцкага і Луцыі-Аляксандры Гнатоўскай можна даведацца аб іх бацьках і сведках. Гэтая інфармацыя карысная, у першую чаргу, для нашчадкаў пісьменніка, але і даследчыкам жыцця і творчасці Ядвігіна Ш. падказвае кірункі далейшых пошукаў. Бацькі жаніха — дваране Лявіцкія, Іван і Вольга, народжаная Валіцкая, бацькі нявесты — дваране Гнатоўскія, Аляксандр і Юзэфа, народжаная Ляўдан. Ксёндз «браком сочетал и в лице Костела торжественно поблаголовил в присутствии веры достойных свидетелей: Ивана Оффенбаха, Валерьяна Кельца, Чеслава Гнатовского, Альфреда Гнатовского, Александра Наревича и много других лиц при том находившихся». Згадка пра сведкаў дадае інфармацыі пра кола знаёмых маладых і родных нявесты, на што ўказвае яе прозвішча Гнатоўская. У Вікіпедыі, у артыкуле, прысвечаным пісьменніку, як ілюстрацыя прадстаўлены шлюбныя здымак Антона і Луцыі Лявіцкіх. Але загадка: фатографія, на якой пара ў шлюбных уборах, была зроблена ў атэлье Мікалая Аляксандравіча Ханжына.

вянчанні Лявіцкіх. Верагодна, гэта брат Луцыі, які апекаваўся ёю пасля смерці бацькоў. Акрамя таго, пры хрышчэнні прысутнічалі дваране Іван Афенбах, Ева Навіцкая, жонка Юльяна Навіцкага, Вацлаў Дробік і Марыя Буйвід. Як бачым, Афенбах прысутнічаў і пры вянчанні Лявіцкіх, і пры хрышчэнні іх дачкі, то-бок, быў у ліку сяброў сям’і. Цікавая пазнака ёсць на запісе — паўторная даведка аб нараджэнні Ванды Лявіцкай выдавалася 2 снежня 1949 года. Па якой прычыне спатрэбілася пацвярджэнне, застаецца таямніцай.

Частка метрычных кніг Радашковіцкага рымска-каталіцкага касцёла захоўваецца ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі. Мэтазгодна працягваць работу па вывучэнні гэтых кніг, ёсць імавернасць выяўлення іншых фактаў жыцця знакамітых беларускіх пісьменнікаў Івана Дамінікавіча Луцэвіча (Янкі Купалы) і Антона Іванавіча Лявіцкага (Ядвігіна Ш.), а таксама жыцця іх родных.

Ірына МЫШКАВЕЦ, вядучы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Максіма Багдановіча

Палавіна (палова): назоўнік і лічба

Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы (2016) размяжоўвае словы *палавіна* і *палова* толькі стылістычна: другое мае памету *разм.*, што можа быць падставай для лексічнай замены ў строгах кніжных стылях — навуковым і афіцыйным. У творах мастацкай літаратуры і ў публіцыстыцы абодва словы функцыянуюць раўнапраўна. Пры ўжыванні ўзнікае генітыўная канструкцыя, у якой залежнае слова ставіцца ў родным склоне: *А прайшоўшы добрую палавіну вуліцы, заўважыў Хвядос у аднаго гаспадара на шুলе ў варотах паітовую скрынку* (Лукаш Калюга); *Галя была знаёмая з паловай Мінска, а яе ведала яшчэ большы народ* (Лілія Брандабоўская).

Пры скарачэнні *палавіны* (*паловы*) да часткі *паў-* (*поў-*) і далучэнні да самастойнага назоўніка ён пішацца разам, акрамя ўласных назваў (тады слова пішацца праз злучок): *А ісці за паўкіламетра шукаць гаспадара і ў цябе самога не было ахвоты* (Янка Маўр); *Во — паглядзі: Ракфелер // Паў-Афрыкі, напэўна, перавёз...* (Васіль Зуёнак).

Іншая сітуацыя ўзнікае тады, калі неабходна абазначыць цэлую адзінку і яшчэ яе палавіну: тут часцей выкарыстоўвацца нязменныя лічэбнікі *паўтара* і *паўтары*, першы з якіх спалучаецца з назоўнікамі мужчынскага і ніякага роду, другі — жаночага роду. Пры гэтым генітыўная канструкцыя захоўваецца ў назоўным, родным і вінавальным склонах, а ў іншых залежныя назоўнікі ставяцца ў множным ліку: *паўтара кіламетрам, паўтары тонамі; (аб) паўтара кіламетраж, паўтары тонах; Перыметр возера раўняўся тысячы шасцістам дваццаці крокам, або прыкладна паўтара кіламетрам* (Уладзімір Шыцік); *Развёўшы гэты паўтары шклянкі белга лёгкага віна, паставілі на пліту і грэць да таго часу, пакуль соус не пачне гусяць і на ім з’явіцца пена* (Эдвард Зайкоўскі, Галіна Тычка).

Калі неабходна пазначыць большую, чым адзін, лічбу з яе палавінай, то кіраванне залежыць ад выкарыстанай аўтарам канструкцыі.

Па-першае, лічэбнік кіруе залежным назоўнікам так, як і без слоў з *палавінай* (*паловай*): *На тэрмометры было два з паловай градусы цяпла* (Уладзімір Дубоўка); *Перачытаючы запісы восемдзсят пятага года, як прыёмнае адкрыццё — Бог мой, толькі праз сем з палавінай гадоў! — убачыў тое, дзе і як мы пазнаёміліся з Міхасём Ткачовым* (Янка Брыль). Няведанне аўтарамі класічнага правіла беларускай мовы, што лічэбнікі *два, тры, чатыры* кіруюць залежнымі назоўнікамі з канчаткамі *-ы, -і*, выклікае наступныя памылкі, якія патрабуюць праўкі: *Прыгожыя акуратныя домікі, акружаныя заснежанымі дрэвамі, чыстая ў два з паловай кіламетра[ы] вуліца, рэчка, лес, непадалёк і возера; Кожны спартсмен мае пры сабе дваццаць патронаў і вінтоўку дробнага калібру масай прыкладна тры з паловай кілаграма[ы]; Лодкі ў яго адна ў адну, быццам блізняты — чатыры з паловай метра[ы] ў даўжыню і метр дваццаць у шырыню.*

Па-другое, аўтар можа выкарыстаць лічбавае графічнае абазначэнне: 0,5; ½; 8,5; 27,5. Як у такім разе паводзіць сябе залежны ад лічэбніка словы? Можна, вядома, выкарыстаць стандартнае скарачэнне адзінак вымярэння, і тады праблема быццам бы знікае, бо будзе правільна: *0,5 кг, 4,5 га, 17 ½ т*. Назіранне за тэкстамі паказвае, што правільнай будзе пастаноўка залежных слоў у родным склоне адзіночнага ліку (множны лік можа выкарыстоўвацца паводле кантэксту): *На трэці дзень я схпіў ліст здрадніка Арахвейчыка, перачытаў яго 3 ¼ раза і ў мэталі разнёс яго!* (Андрэй Мрый); *Самы хадавы тавар — бульба. Набыць яе можна на цане ад 3,5 да 4,5 беларускага рубля; Проста 4,5 хвіліны геніяльнай апрацоўкі народнай мелодыкі і магутны мужчынскі вакал. З гэтай прычыны паграбавецца праўка ў наступных сказах: Карпа вагою 20,5 кілаграмаў вылавілі ў сажалцы Дняпрэц, у Горацкім раёне; Найменшы аб’ём складае 8,5 літраў, а стандартная маленькая мікрахвалевае печ мае аб’ём 10 літраў; Аўтамабіль, які праехаў на трасе 275 кіламетраў, зрасходаваў на 15,5 літраў паліва больш, чым на 65 кіламетраў на горадзе. Зразумела, пры сінанімічнай замене ў дзесятковым дрэбе 0,5 на канструкцыю з *палавінай* (*паловай*) форму залежнага назоўніка не трэба было б змяняць.*

Вось такія нюансы варта ўлічваць стылістычным рэдактарам і карэктарам, калі ў тэкстах сустракаецца назоўнік *палавіна* (*палова*) або яго лічбавы адпаведнік.
Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ